

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IQTISODIY TARBIYA VA IQTISODIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH

Raximova Mushtariybegim Alisher qizi

ADU Maktabgacha ta'lim yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: maqolada maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarda iqtisodiy tarbiya masalalari kurib chiqiladi. Bolalarni iqtisodiy tafakkurini, ko'nikma va malakani shakllantirishda turli ta'lim va tarbiya shakllari orqali rivojlantirish mumkinligiga haqida fikr mulohaza qilinadi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy tarbiya, iqtisodiy tafakkur, xususiy mulk, mehnat.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, respublika bozor iqtisodiyotiga asoslangan demokratik, huquqiy davlat, fuqarolik jamiyatini barpo etish yo'lidan bordi. Mamlakatimizda boshlangan barcha o'zgarishlarning asosiy maqsadi inson, uning hayoti munosib turmush darajasidir. O'zbekistonning yangi jamiyati jahon sivilizatsiyasidan emas, balki mamlakatimizda yashayotgan xalqlarning tarixiy mentalitetini hisobga olgan holda insoniyatni rivojlantirgan umuminsoniy qadriyatlardan iborat.

Odamlar tanlagan kasbidan qat'i nazar, ularning hayotiy faoliyati davomida o'zlarini ishonchli his qilishlariga imkon beradigan dastlabki iqtisodiy ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak. Har bir insonning hayotiy muvaffaqiyati nafaqat uning mehnat qobiliyatiga, balki iqtisodiy sohada o'z aql-zakovatiga, tadbirkorlikka va erishilgan pullardan oqilona foydalanishga bog'liq.

Iqtisodiy ta'lim-bu bolalarning iqtisodiy ongini to'g'ri shakllantiradigan jarayon. Bu jarayon bolalarning ma'naviy - moddiy asosini, axloqni, his-tuyg'ularni, iqtisodiy tafakkurni, bolaning jamiyatda ijtimoiylashuvini shakllantiradi, shuningdek,

bolalarning iqtisodiyot olamida qiziqishni rivojlantirishga yordam beradigan ma'naviy-iqtisodiy fazilatlarini shakllantirishga yordam beradi.

Iqtisodiy tarbiya, V. N. Myasishchevning fikriga ko'ra, "o'ziga xos g'oyalar kontseptsiyasi, yaxshi xulq-atvori, mehnatsevarligi, unga xos bo'lgan muloqot qobiliyatlari" [1.,59-64]. Hozirgi vaqtda iqtisodiy ongni shakllantirish iqtisodiy ta'limsiz amalga oshirilmaydi, bu jamiyat a'zolariga o'z nuqtai nazarlari va g'oyalarini rivojlantirish, o'z iqtisodiy faoliyatini boshqarish uchun zarur bo'lgan qaror va baholashdan foydalanish uchun yo'naltirilgan ta'sir ko'rsatadi.

L. A. Golubning fikriga ko'ra: "iqtisodiy ta'lim natijalari bolalarning o'z ishida, onataning mehnatiga va umuman mehnatga bo'lgan munosabatda namoyon bo'ladi; mutlaqo barcha manbalarning samarali sarflanishi (pul, poyabzal, kiyim-kechak, elektr energiyasi, oziq-ovqat, suv, vaqt, chiqindilar, bolalar bog'chasi, mulk); iqtisodiy faoliyat bilan bog'liq vaziyatni aniq tanlash qobiliyati; bolaning oila bilan birga egalik his-tuyg'ularini rivojlanishi, do'stlar va bolalar bog'chasiga to'g'ri moslashishi"[2.34-38].

Iqtisodiyotning maktabgacha yoshdagi bolalar uchun asosiy maqsadi-ko'nikma va ko'nikmalarni shakllantirish, zamonaviy bozor munosabatlari bilan tanishishdir.

Ota-onalar va tarbiyahilarning asosiy vazifasi bolalarga to'g'ri ma'lumot berish va uni to'g'ri ishlatish qobiliyatidir. AA Bodalev [2.113-118] fikriga ko'ra, iqtisodiy ta'limning asosiy vazifalari iqtisodiy xulqni shakllantiruvchi ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning huquqiy o'rnini topish.

Iqtisodiy ta'lim bo'yicha ish jarayoni turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin. Turli shakllardan foydalanish pedagog-tarbiyachiga o'z ijodiy ishlarini, o'ziga xosligini namoyish etish imkonini beradi va ayni paytda, bu iqtisodiy bilim jarayonini qulay, qiziqarli qilish imkonini beradi. Eng muhimi, bolalarga tushunarli tilda qiyin iqtisodiy dunyo haqida gapirishdir. Natijada, shaxsiy va kognitiv rivojlanishda, bolalar uchun samarali va muhim bo'lgan, shaxsning rivojlanishiga ko'maklashadi, o'zini "Men" ni namoyon etadigan, mavzuli tadbirlar, o'yinlar va kechki dam olish komplekslariga ta'sir etadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitishning muhim va yetakchi shakli o'yin faoliyati hisoblanadi. O'yin faoliyati yordamida bolalar atrofdagi dunyoni idrok etadilar va o'rganadilar. O'yin orqali amalga oshiriladigan tarbiya bola uchun tabiiydir. Bolaning iqtisodiy tarbiyasi uchun yaxshi sharoit yaratadigan iqtisodiy kontent o'yinlarida alohida imkoniyatlar mavjud.

A. S. Makarenko shunday deb yozgan edi: "o'yin bolalar hayotida muhim rol o'ynaydi, kattalar xizmat, ish, faoliyatni amalga oshiradi. Bola o'yinda qanday harakat qilsa, u kattalarga aylanganda ishlaydi. Shu munosabat bilan, kelajakda ishlaydigan xodimni o'qitish, birinchi navbatda, o'yin faoliyatida amalga oshiriladi. Bir ishchi sifatida insonning butun tarixi, o'yinni shakllantirish va vaqt o'tishi bilan uni ishga tushirish orqali ko'rsatilishi mumkin " [3, 6.]

Ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etish ustuvor o'rinlardan biri hisoblanadi, chunki bola uchun oila qoidalar, normalar va ijtimoiy xulq-atvor shakllarining standartidir. Bilimga ijtimoiy yo'nalish beriladi, bu esa bolaga keyinchalik o'z xatti-harakatlarini shakllantirishga imkon beradi.

Bolalar uchun ta'lim va tarbiya maktabgacha yoshdan boshlab, ular iqtisodiy munosabatlarda asosiy tajribaga ega bo'lganda, maktabgacha yoshdagi bilimlari uzoq vaqt davomida xotirada qoladi. Keyinchalik ular hayotda mohirlik bilan qo'llashlari mumkin. Bolalikda yaratilgan iqtisodiy fazilatlar hayotdagi muvaffaqiyatli insonni, nafaqat moddiy, balki ma'naviy qadriyatlarga ega bo'lgan insonni tarbiyalash uchun ko'proq imkoniyat yaratadi.

Yuqorida keltirilgan dalillarga asoslanib, maktabgacha yoshdagi bolalarning iqtisodiy tarbiyasi insonning axloqiy va iqtisodiy fazilatlarini shakllantirishning maqsadli jarayonidir, masalan, tejamkorlik, mas'uliyat, samaradorlik, tadbirkorlik, kabi fazilatlarni rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Misyashev V.N. Ekonomika obrazovaniya kak nauka I uchebniy predmet [Tekst] - 1993 y.59-64 bet
2. Bodalev A.A. Psihologiya lichnosti [Tekst]/ A.A Bodalev.-M: Akademiya, 2001.- 113-118 bet.
3. Preschoolers iqtisodiyot haqida: maktabgacha ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun qo'llanma [matn] / E. N. Tabih. –Minsk: Oliy maktab, 2010.- 6c.